

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΩΝ.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ

Δ. Α. Ρετάλης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελληνική Μετεωρολογική Εταιρία (ΕΜΤΕ) και το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών έχουν εκδώσει το Ερμηνευτικό Λεξικό Μετεωρολογικών και Κλιματολογικών Όρων. Το λεξικό καλύπτει ένα μεγάλο κενό που υπήρχε στον επιστημονικό μας χώρο. Αποτελεί βασικά μετάφραση με δόκιμους και αποδεκτούς κατά το δυνατό, επιστημονικούς όρους του International Meteorological Vocabulary (IMV) του World Meteorological Organization (WMO). Το λεξικό αυτό, το οποίο παρουσιάζεται με την εργασία αυτή στο 3^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», περιλαμβάνει 2500-3000 όρους, το ερμηνευμά τους στα αγγλικά και σύγχρονους επιστημονικούς ορισμούς. Αυτό συμβάλλει θετικά στην αύξηση της γνώσης περί τη Μετεωρολογία, Κλιματολογία και Φυσική της Ατμόσφαιρας και θα φανεί χρήσιμο στη Μετεωρολογική και σχετική επιστημονική κοινότητα.

VOCABULARY OF METEOROLOGY AND CLIMATOLOGY. CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE ATMOSPHERIC SCIENCES

D. A. Retalis

SUMMARY

The Hellenic Meteorological Society (HMS) and the National Observatory of Athens have edited the Vocabulary of Meteorology and Climatology. This vocabulary fulfills a gap that existed in our scientific field. This is actually a translation based on the use of approved and acknowledged terms of the scientific terms appearing in the International Meteorological Vocabulary (IMV) of the World Meteorological Organization (WMO). This vocabulary, which is presented in the 3rd Conference of "Greek Language and Terminology", comprises of 2500-3000 terms, their translation in English and updated scientific definitions. This vocabulary contributes positively to the increase of our knowledge in the scientific fields of Meteorology, Climatology and Physics of the Atmosphere, while being useful to the relevant Meteorological scientific community.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελληνική γλώσσα είναι μία από τις πιο ανθεκτικές στο χρόνο γλώσσες του πλανήτη, με καταγραμμένα κείμενα από τρεις χιλιάδες χρόνια. Στο χώρο της μελέτης των ατμοσφαιρικών φαινομένων και των μετεωρολογικών παρατηρήσεων, κατά τη μαρτυρία του Θεόφραστου και άλλων συγγραφέων, οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι εκτελούσαν παρατηρήσεις τον 5^ο π.Χ. αιώνα σε διάφορους τόπους της Ελλάδας. Αντικειμενικός σκοπός των παρατηρήσεων

εκείνων ήταν η σύνταξη των ημερολογίων γνωστών με το όνομα «Παραπήγματα», τα οποία περιείχαν προγνωστικά στοιχεία αστρονομικών και μετεωρολογικών φαινομένων και τα οποία τοποθετούσαν στην Αγορά. Ο Αριστοτέλης συγκέντρωσε τις διάφορες γνώμες και παρατηρήσεις των προγενεστέρων του και αφού συμπλήρωσε αυτές με τις δικές του, συνέγραψε το γνωστό έργο του τα «Μετεωρολογικά». Το έργο αυτό ήταν τέτοιας σημασίας, ώστε για δύο χιλιετίδες υπήρξε στην Ευρώπη το μόνο μετεωρολογικό εγχειρίδιο, μεταφραζόμενο και παραφραζόμενο σε διάφορες γλώσσες [6].

Σήμερα η ελληνική γλώσσα ανήκει στην κατηγορία των λιγότερο ομιλούμενων γλωσσών, αλλά εξακολουθεί να έχει δύναμη έκφρασης και να αποτελεί πηγή έμπνευσης για επιστήμονες, λογοτέχνες και καλλιτέχνες. Τροφοδότησε και τροφοδοτεί ακόμη με πλήθος όρων την σύγχρονη επιστήμη και εμφανίζει το μεγαλύτερο βαθμό διείσδυσης σε άλλες γλώσσες. Δυστυχώς όμως και η ελληνική γλώσσα έχει υποστεί και αυτή την επίδραση και διεισδυτικότητα των άλλων γλωσσών.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν συμβεί βαθιές αλλαγές στο χώρο των επιστημών της ατμόσφαιρας. Σε γενικές γραμμές οι αλλαγές αυτές συνίστανται σε μία, όλο και καθολικότερη, εξειδίκευση της επιστημονικής έρευνας. Πέρασε δηλαδή η πρώτη εποχή της Μετεωρολογίας και έχει επικρατήσει ο προγραμματισμός και η εξελιγμένη υπερσύγχρονη τεχνολογία στην υπηρεσία της έρευνας. Με βάση λοιπόν την πρακτική αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν, ο επιστήμονας πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αποδώσει σωστά τους όρους και τις έννοιές τους.

Επιστήμονες σε άρθρα τους που είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούν μερικές φορές αρκετούς ξένους γλωσσικούς όρους. Πολλοί ξενικοί όροι μεταφράζονται στα ελληνικά (χωρίς να αποδίδονται πάντα σωστά), αλλά στη συνέχεια χρησιμοποιούνται αμετάφραστοι ή σε άλλα σημεία γίνεται χρήση ελληνικών όρων αλλά εντός παρενθέσεως παραθέτουν και τον πρωτότυπο ξένο όρο. Το γεγονός ότι ένας όρος ή μία λέξη, καθώς χρησιμοποιείται, φορτίζεται από πλήθος εξωτερικών στοιχείων που αλλοιώνουν, όχι σπάνια, το νόημά της, οδηγεί πολλές φορές σε παρανοήσεις. Όταν δεν αποδίδεται σωστά κάθε όρος, κινδυνεύει όχι μόνο αυτός, αλλά και αυτή καθ' εαυτή η επιστήμη, αφού οι άνθρωποι φθάνουν στο σημείο άλλα να λένε, άλλα να εννοούν και άλλα να καταλαβαίνουν οι ακροατές τους ή οι αναγνώστες τους. Συχνά δε η σύγχυση αυτή μας ωθεί στους λαβύρινθους μιας σύγχρονης Βαβέλ. Είναι επομένως ορατή η ανάγκη που δημιουργείται για την κάλυψη του σημαντικού αυτού προβλήματος στα πλαίσια της προσπάθειας κατανόησης και επικοινωνίας των επιστημόνων, αλλά και γενικότερα των επιστημών.

Η Ελληνική Μετεωρολογική Εταιρία (EMTE) είναι Πανελλήνιο Επιστημονικό Σωματείο. Ιδρύθηκε το 1974 και είναι ιδρυτικό και τακτικό μέλος της European Meteorological Society

(EMS). Μέλη της EMTE είναι ερευνητές και επιστήμονες της χώρας και μέλη Δ.Ε.Π. των Α.Ε.Ι., που ασχολούνται με θέματα Μετεωρολογίας, Κλιματολογίας και Φυσικής της Ατμοσφαιρικού Περιβάλλοντος. Κύριος σκοπός της είναι η προαγωγή και διάδοση των επιστημών Μετεωρολογίας και Περιβάλλοντος και των Εφαρμογών τους.

Στην παρούσα εργασία δίδονται χαρακτηριστικά στοιχεία και γνωρίσματα του Ερμηνευτικού Λεξικού Μετεωρολογικών και Κλιματολογικών Όρων, που εκδόθηκε από την Ελληνική Μετεωρολογική Εταιρία και το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών. Πρόσθετα δίδονται στοιχεία από εργασίες που έγιναν και που σκοπό έχουν μελλοντικές σχετικές εκδόσεις και παρουσιάσεις.

2. ΤΟ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Η Ελληνική Μετεωρολογική Εταιρία στο 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μετεωρολογίας, Κλιματολογίας και Φυσικής της Ατμόσφαιρας (1996), αποφάσισε την έκδοση ερμηνευτικού λεξικού μετεωρολογικών και κλιματολογικών όρων και συγκρότησε επιστημονική επιτροπή για την σύνταξη και επιμέλεια αυτού. Το λεξικό αυτό καλύπτει ένα μεγάλο κενό που υπήρχε στον επιστημονικό μας χώρο και βασικά αποτελεί μετάφραση με δόκιμους και αποδεκτούς κατά το δυνατό επιστημονικούς όρους του International Meteorological Vocabulary (IMV), έκδοσης του World Meteorological Organization (WMO) [2]. Η μετάφραση του IMV έγινε με έγκριση του WMO.

Την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός τέτοιου λεξικού είχαν επισημάνει και τα μέλη του Δικτύου του έργου «Κλίμα και Περιβάλλον – Βάσεις Δεδομένων», της ειδικής δράσης «Ανθρώπινα Δίκτυα Ερευνητικής και Τεχνολογικής Γνώσης» του ΕΠΕΤ II. Ανάδοχος Φορέας του Έργου ήταν το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών και Επιστημονικός Υπεύθυνος – Συντονιστής του Δικτύου ο Δ. Ρετάλης [5]. Τα ορολογικά προϊόντα, ως γνωστό, αποτελούν εργαλεία απαραίτητα για τη μεταφορά της γνώσης. Έτσι, και η έκδοση του λεξικού αυτού θα έχει σαν αποτέλεσμα να επιτευχθεί κατά το καλύτερο δυνατό τρόπο, η παροχή σχετικών επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών που αποτελούσαν βασικό στόχο του Δικτύου. Η δαπάνη έκδοσης του λεξικού αυτού με έγκριση της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, καλύφθηκε από τον προϋπολογισμό του έργου.

Επιστημονικά και Τεχνικά Χαρακτηριστικά

Οι βασικές θεματικές ενότητες που περιλαμβάνονται στην έκδοση του λεξικού αυτού είναι: Πρακτική Μετεωρολογία, Δομή Μηχανική και Θερμοδυναμική της Ατμόσφαιρας, Ακτινοβολία και Θερμοκρασία, Ατμοσφαιρική Πίεση, Άνεμος, Υδρατμοί και Υδρομετέωρα, Κλιματολογία, Διάφορα Φαινόμενα και Επιδράσεις.

Οι όροι και οι ορισμοί έχουν ταξινομηθεί στην πρωτότυπη έκδοση του WMO σύμφωνα με τη διαίρεση και τις υποδιαίρεσεις της Μετεωρολογικής Ενότητας της Παγκόσμιας Δεκαδικής Κατάταξης (Universal Decimal Classification, UDC). Οι όροι που περιέχονται εμπίπτουν στην Ενότητα 551.5 της κατάταξης UDC, έτσι ώστε οι όροι που σχετίζονται με το ίδιο αντικείμενο να ομαδοποιούνται μαζί. Στις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες κάποιοι όροι μπορούν να καταταχθούν σε περισσότερες από ένα αριθμούς UDC, παρατίθενται σε καθένα, οι ορισμοί τους όμως δίνονται στους αριθμούς εκείνους που θεωρούνται οι καταλληλότεροι και γίνονται παραπομπές στους άλλους αριθμούς.

Για την απλοποίηση της παρουσίασης, παρατίθενται μόνο οι αριθμοί UDC χωρίς τις επικεφαλίδες τους, και στην περίπτωση αριθμών διαφορετικών από αυτούς των κυρίων υποδιαίρεσεων, το κοινό πρόθεμα «551.5» αντικαθίσταται από μία έντονη κουκίδα.

Για τη διευκόλυνση του αναγνώστη παρατίθενται στην αρχή του λεξικού οι κύριες κατηγορίες της κατάταξης UDC.

Το λεξικό περιλαμβάνει 2500-3000 όρους, το ερμηνευμά τους στα αγγλικά και σύγχρονους επιστημονικούς ορισμούς. Αυτό συμβάλει θετικά στην αύξηση της γνώσης περί τη Μετεωρολογία, Κλιματολογία και Φυσική της Ατμόσφαιρας και θα φανεί χρήσιμο στη Μετεωρολογική και σχετική Επιστημονική κοινότητα.

3. ΝΕΑ ΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑΣ, ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ

Η Ελληνική Μετεωρολογική Εταιρία με υπεύθυνο τον Δ. Ρετάλη έχει αποφασίσει με την έγκριση και συνεργασία του Παγκόσμιου Μετεωρολογικού Οργανισμού (WMO), την κατάρτιση ενός νέου Ερμηνευτικού Λεξικού Μετεωρολογικών και Κλιματολογικών Όρων. Αυτό θα βασίζεται στη νεότερη έκδοση του International Meteorological Vocabulary (IMV) [1] και θα περιέχει περισσότερους όρους αφού στις βασικές θεματικές ενότητες της προηγούμενης έκδοσης, έχουν προστεθεί και επίκαιρα θέματα κλιματολογικών αλλαγών και Τηλεπισκόπησης. Στη νέα έκδοση του IMV οι όροι έχουν καταταγεί κατά αλφαβητική σειρά. Σε αυτό θα περιλαμβάνονται περισσότεροι από 3000 όροι, με το ερμηνευμά τους στα αγγλικά και με σύγχρονους επιστημονικούς ορισμούς.

Η EMTE έχει προτείνει στο Γενικό Γραμματέα του WMO καθηγητή G.O.P. Obasi, να συμπεριληφθεί σε μελλοντική έκδοση του IMV και τη μετάφραση των όρων στα Ελληνικά, η οποία έχει γίνει και θα του σταλεί προσεχώς σε ηλεκτρονική μορφή. Εάν, επιτευχθεί αυτό, η Ελληνική Γλώσσα θα συμπεριληφθεί στο IMV μαζί με τις άλλες τέσσερις (4) βασικές γλώσσες του WMO (Αγγλικά, Γαλλικά, Ρώσικα και Ισπανικά) και θα αποτελεί τεράστια επιτυχία στη διάδοση της Ελληνικής γλώσσας.

Στα Παραδοτέα του έργου «ΛΕΞΙΣ – Λεξικολογική και ορολογική υποδομή: από τα δεδομένα στο σύστημα» (Ανάδοχος Φορέας το ΙΕΛ) [4], περιλαμβάνεται και η έκδοση Λεξικού όρων Μετεωρολογίας, Κλιματολογίας και Φυσικής της Ατμόσφαιρας σε CD, με υπεύθυνο γι' αυτό το Δ. Ρετάλη. Λεπτομέρειες για το λεξικό και χαρακτηριστικά στοιχεία αυτού, περιέχονται σε άλλη εργασία του συνεδρίου.

Στα πλαίσια του έργου ΚΑΙΡΟΣ «Αυτόματη παραγωγή δελτίων καιρού σε δύο γλώσσες: Αγγλικά και Ελληνικά», ΕΠΕΤ II, ΠΕΝΕΔ' 99 [3], με υπεύθυνο της Ερευνητικής Ομάδας τον Δ. Ρετάλη, καταρτίστηκε ένα άλλο λεξικό με κλιματολογικούς και μετεωρολογικούς όρους. Και σε αυτό το λεξικό οι όροι συνοδεύονται από το ερμηνευμά τους στα αγγλικά και τους ορισμούς τους.

4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Ερμηνευτικό Λεξικό Μετεωρολογικών και Κλιματολογικών Όρων, όπως και άλλα σχετικά ορολογικά λεξικά, θα βοηθήσει σημαντικά τους επιστήμονες του χώρου και θα συμβάλει στη Μετεωρολογική και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, στην οποία δίδεται μεγάλη βαρύτητα διεθνώς. Επιπλέον, μέσω του ορολογικού αυτού λεξικού, θα προστατευθεί η ελληνική γλώσσα από την ανεξέλεγκτη εισβολή της ξένης ορολογίας και την πρόχειρη, μη επιστημονική απόδοσή της στα ελληνικά.

Οι λέξεις είναι τα εργαλεία της σκέψης. Ο καθορισμός της σημασίας τους, η ακριβής χρησιμοποίησή τους, αποτελούν βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη της Επιστήμης. Όταν μία έννοια ή ένα γεγονός μπορούν να αποδοθούν με ακρίβεια στην καθημερινή γλώσσα, δεν κρίνεται αναγκαία και στην πραγματικότητα είναι επιζήμια για την ανάπτυξη της επιστήμης, η καθιέρωση ενός νέου όρου. Όσο εξειδικεύονται οι έννοιες και οι τεχνικές, τόσο περισσότερο απαραίτητοι γίνονται οι ακριβείς όροι. Οι ορισμοί δεν είναι αμετάβλητοι, γιατί, καθώς η γνώση αυξάνει και η επιστήμη προοδεύει, αντίστοιχα διαφοροποιείται η σημασία των όρων.

Οι όροι σε θέματα περιβάλλοντος, κλίματος, καιρού, κτλ., είναι ιδιαίτερα χρήσιμοι καθώς τα θέματα αυτά είναι επίκαιρα και συναντώνται στον καθημερινό τύπο, στα δελτία ειδήσεων, στο διαδίκτυο, κτλ.. Τέλος, αυτά μπορούν να υποστηριχθούν με εργαλεία γλωσσικής τεχνολογίας για πλήθος εφαρμογών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τους κ.κ. Τιμ. Μακρογιάννη και Δ. Φόρη για τη βοήθειά τους στην σύνταξη του λεξικού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. International Meteorological Vocabulary, έκδοση του World Meteorological Organization, second edition 1992 (WMO/OMM/BMO – No 182).
2. International Meteorological Vocabulary, έκδοση του World Meteorological Organization (WMO/OMM/BMO – No 182 T.P.91/1966).
3. Retalis D., Lourantos N., Retalis S. and Papageorgiou H., 2001, "KAIROS": A web-based system for automatic generation of weather forecasts in two languages, Greek – English. In proceedings of the 10th International World Wide Web Conference (WWW10, Hong Kong, May, 1-5, 2001).
4. Ρετάλης, Δ., 2001, Λεξικό Όρων Μετεωρολογίας, Κλιματολογίας και Φυσικής της Ατμόσφαιρας σε CD-ROM. ΛΕΞΙΣ '98 ΓΤ-14, Άξονας Γ, Παραδοτέο ΠΓ.7.
5. Ρετάλης, Δ., 1998, Τελική Έκθεση του έργου «Κλίμα και Περιβάλλον – Βάσεις Δεδομένων», ΕΠΕΤ II, Μέτρο 4.2, Δράση «Ανθρώπινα Δίκτυα Ερευνητικής και Τεχνολογικής Γνώσης» ΓΓΓΕ, 1996-1998.
6. Ρετάλης, Δ., 1993, «Επισκόπηση της Εξέλιξης της Μετεωρολογίας και των Μετεωρολογικών Φορέων στην Ελλάδα». Ανακοινώθηκε στην Ημερίδα για τον Εορτασμό των 150 χρόνων του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών. Πανεπιστήμιο Αθηνών, 16 Ιουνίου 1993.

Δρ. Δημήτριος Α. Ρετάλης

Πρόεδρος του Δ.Σ. της Ελληνικής Μετεωρολογικής Εταιρίας

Κύριος Ερευνητής στο Ινστιτούτο Ερευνών Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης
του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών

Τ.Θ. 20048 Θησείο, 11810, Αθήνα

Τηλ.: 3490122, Fax: 3490113

E-mail: retalis@env.meteo.noa.gr